

PRÁCA DABINGOVÉHO PREKLADATEĽA Z POHĽADU DABINGOVÝCH HERCOV

Lucia Paulínyová

Lucia Paulínyová pôsobí ako odborná asistentka na Katedre anglistiky a amerikanistiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Je trojnásobnou laureátkou Prekladateľskej univerziády v kategórii umelecký preklad a členkou výboru Sekcie pre umelecký preklad Literárneho fondu. V akademickom roku 2013/2014 zaviedla na Katedre anglistiky a amerikanistiky predmet zameraný na audiovizuálny preklad, na ktorom sa po prvý raz v slovenskom prostredí okrem dabingového prekladu systematicky vyučuje aj dabingová úprava dialógov. Predmet sa odvtedy teší veľkému záujmu u študentov. S audiovizuálnym prekladom sa stretáva aj mimo akademického prostredia, keďže aktívne prekladá a upravuje audiovizuálne diela určené na dabing a titulkovanie pre televíziu RTVS.

1 O DABINGOVOM PREKLADATEĽOVI A DABINGOVÝCH HERCOCH

Je všeobecne známe, že tvorba slovenského znenia (ďalej TSZ) je kolektívne dielo, na ktorom spolupracuje viacero odborníkov. V tomto príspevku sa bližšie pozrieme na prácu dvoch tvorcov slovenského znenia – dabingového prekladateľa, ktorý stojí na začiatku celého procesu TSZ, a dabingového herca, ktorý stojí na jeho samom konci. Keďže obaja pracujú na rovnakom diele, je v ich spoločnom záujme, aby bol výsledok čo najlepší.

Obaja tvorcovia pôvodné audiovizuálne dielo (ďalej AVD) dekodujú. Prekladateľ dekoduje cudzojazyčné dielo a prekóduje ho do slovenského jazyka. Pracuje s písomným kódom (textový originál, t. j. prepis pôvodnej jazykovej komunikácie z AVD) i s ústnym kódom (audiovizuálny originál, t. j. pôvodné audiovizuálne dielo, najčastejšie film alebo seriál) a v ich súzvuku tvorí preklad, ktorý sa zachováva v písomnej podobe, ale musí byť adekvátnym a prirodzeným ekvivalentom oboch kódov (originálov). V našom príspevku budeme pod pojmom „dabingový

prekladateľ“ rozumieť takého prekladateľa, ktorý je súčasne úpravca dialógov, t. j. z množiny možných prekladateľských riešení si vyberá tie, ktoré sú prirodzené a adekvátne a zároveň sa zhodujú s artikulačnými, mimickými, gestikulačnými a kinetickými pohybmi postáv v pôvodnom AVD.

Dabingový herec, resp. dabingoví herci, keďže na jednom AVD ich vždy pracuje viac, sú tvorcovia slovenského znenia, ktorých úlohou je výlučne hlasom adekvátne, prirodzene a synchronne sprostredkovať pôvodnú jazykovú komunikáciu, prekódovanú prekladateľom do slovenskej podoby. Pri nahrávke pracujú s písomným kódom (preložená dialógová listina) i s ústnym kódom (pôvodné AVD, ktoré sa im prehráva cez slúchadlá). Písomný kód za pomoci pôvodného ústneho kódu pretavujú do novej (slovenskej) ústnej podoby, a tým završujú celý proces TSZ.

Dabingový prekladateľ, naopak, stojí na začiatku celého procesu, a teda je prvým príjemcom cudzojazyčného audiovizuálneho diela. Nesie na pleciah veľkú zodpovednosť voči ostatným tvorcom slovenského znenia. Pri riešení každého prekladateľského či iného problému teda, prirodzene, berie ohľad na tvorcov, ktorí preberajú štafetu po ňom. Najviac má však na zreteli práve dabingových hercov, ktorí sú poslednými príjemcami jeho práce. Ich úlohu sa v domácom prostredí dokonca snaží suplovať, aby zistil, či je zvolené prekladateľské riešenie skutočne synchronne, a dbá na to, aby bola preložená dialógová listina prehľadná a jednotná a čo najviac im vyhovovala.

Dabingový prekladateľ teda jednoznačne vníma potreby dabingových hercov, no platí to aj naopak? Vnímajú dabingoví herci prácu prekladateľov? Ak áno, sú s ňou spokojní? Tieto i iné otázky sa pokúsime zodpovedať na nasledujúcich stranách.

2 PREDSTAVENIE DOTAZNÍKA

Dostať spätnú väzbu od dabingových hercov je ťažké. Mnohí totiž majú aj iné povolanie, najčastejšie pôsobia ako herci v divadle alebo v televízii a prácou v dabingu si len privyrábajú. Navyše, pokiaľ sa prekladateľ nepríde pozrieť na nahrávku diela, ktoré prekladal, do štúdia, čo sa v praxi stáva naozaj len zriedka, s dabingovými hercami vôbec nepríde do styku.

S cieľom zistiť viac o práci dabingových hercov sme sa rozhodli vytvoriť dotazník a poprosiť ich, aby ho anonymne vyplnili. Keďže by bolo náročné získať ich emailové adresy a navyše vieme, že dabingoví herci sú veľmi zaneprázdnení, rozhodli sme sa aj na základe odporúčaní kolegov z dabingových štúdií dotazník vytlačiť a poprosili sme produkčnú, aby ho hercom po príchode do štúdia rozdala.

Produkčnej sme odovzdali 50 dotazníkov a po dvoch mesiacoch sa nám vrátilo 26 vyplnených. Z toho asi s 19 sa dalo ďalej pracovať a z nich na druhej strane

dotazníka boli vyplnené, respektíve zodpovedané len niektoré otázky alebo nebola táto strana vyplnená vôbec. Vylučujeme možnosť, že herci by si nevšimli, že dotazník má aj druhú stranu, pretože v spodnej časti prvej strany sa nachádzala pripomienka: „Strana 1 z 2“. Pri niektorých otázkach zas respondenti neodpovedali na to, na čo sme sa pýtali.

Hoci berieme na vedomie zaneprázdnenosť hercov, ako aj rýchlosť práce v dabingovom štúdiu, neubránili sme sa pri prečítaní dotazníkov miernemu sklamaniu. S viacerými sa nedalo ďalej pracovať, pretože z nich bolo zrejmé, že respondenti sa pri ich vyplňaní schuti zabávali, a to aj napriek tomu, že na začiatku dotazníka stálo toto: „*Vážení herci! Tento dotazník je anonymný a jeho vyplnenie trvá približne 5 minút. ĎAKUJEM za Vaše pravdivé odpovede, ktoré pomôžu mne aj ďalším prekladateľom a úpravcom lepšie pochopiť prácu dabingového herca. Verím, že vďaka nim v budúcnosti prispôbíme úpravu dialógových listín Vaším potrebám.*“ Za mnohé humorné odpovede spomenieme meno Fidela Castra ako príklad kvalitného alebo Tidlíka Frlajsa ako príklad nekvalitného prekladateľa a úpravcu. Ak práca v štúdiu nejde ako hodinky, viacerí respondenti za to vinia premiéra Róberta Fica. Za zmienku tiež stojí vzdelanie 80-ročnej respondentky, ktorá vyštudovala za inštalatéru a momentálne pracuje ako zememeračka.

Aspoň 19 respondentov však vyplnilo dotazník zodpovedne, a tak si môžeme, hoci obmedzene, vytvoriť lepšiu predstavu o práci dabingových hercov i o tom, ako im ju my, prekladatelia, môžeme uľahčiť.

Dotazník by sme mohli tematicky rozdeliť na štyri časti:

- 1) všeobecné informácie o respondentoch (úvodné kolónky);
- 2) informácie o práci respondentov (otázky 1, 2, 15, 16, 17);
- 3) vzťah respondentov k prekladateľovi (otázky 3, 4, 5, 6, 7);
- 4) formálna úprava dialógovej listiny (otázky 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14).

3 VYHODNOTENIE VÝSLEDKOV DOTAZNÍKA

3.1 Všeobecné informácie o respondentoch

Ako sme už uviedli, dotazník riadne vyplnilo 19 respondentov, z toho bolo 12 mužov a 7 žien vo veku 13 až 56 rokov, takže medzi respondentmi nájdeme zástupcov mladších i starších vekových kategórií. Priemerný vek predstavoval približne 37 rokov.

V úvode nás tiež zaujímalo, aké majú dabingoví herci vzdelanie a či okrem práce v dabingu vykonávajú aj iné povolanie. Z nasledujúcej tabuľky vidíme, že svoje vzdelanie neuviedli dvaja respondenti. 3 respondentky boli žiačky, respek-

tíve študentky (základnej školy, strednej školy a gymnázia). Ostatní respondenti (14) uviedli vysokoškolské vzdelanie, z toho až 9 konkretizovalo, že vyštudovalo herectvo na Vysokej škole múzických umení (ďalej VŠMU).

Vzdelanie	Počet respondentov
vysokoškolské	14
nižšie ako vysokoškolské	3
neuvedené	2

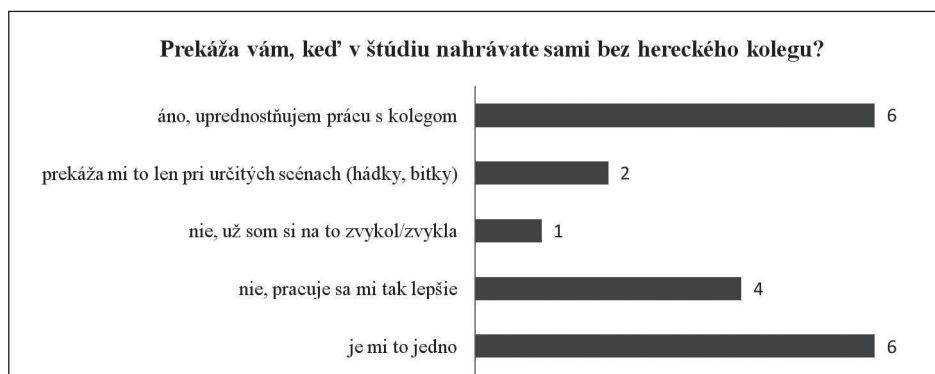
Povolanie neuviedlo až 8 dabingových hercov. 4 respondenti uviedli, že okrem práce v dabingu nemajú iné zamestnanie, z toho však boli 3 študentky. Jeden 54-ročný respondent uviedol prácu drevorubač. Nevieme, na koľko možno túto odpoveď brať vážne, pretože tento respondent študoval na VŠMU, ale keďže ostatné odpovede v dotazníku boli vyplnené riadne, do výsledkov sme ju započítali. Ostatní respondenti (6) uviedli, že popri práci v dabingu pôsobia ako herci.

Povolanie	Počet respondentov
herec	6
drevorubač	1
žiadne	4
neuvedené	8

3.2 Informácie o práci respondentov

V tejto časti sme sa chceli dozvedieť viac o práci dabingových hercov počas nahrávky. Pred vynájdением digitálnej technológie, keď sa v dabingových štúdiách využíval sluchový dabing, museli byť pri nahrávaní danej scény v štúdiu prítomní všetci herci. V súčasnosti, pri používaní kontinuálneho dabingu, môže herec nadabovať celý film bez toho, aby sa v štúdiu stretol s nejakým kolegom. Zvukový majster všetky jeho repliky nahrá a prehrá cez originálnu stopu. Keď príde do štúdia ďalší dabingový herec, v slúchadlách počuje originálnu stopu herca, ktorého dabuje, a novú (slovenskú) stopu svojho dabingového kolegu, do ktorej sa musí zapasovať. Hoci má tento spôsob nahrávania viaceré výhody (ľahšie sa vytvára nahrávací plán, ušetrí sa čas hercom, pretože nemusia byť v štúdiu k dispozícii počas scén, ktoré nedabujú a pod.), negatívne sa prejavuje najmä vo vypätých,

rýchlych dialógoch, ako sú bitky, hádky, akčné scény, keď treba dynamicky reagovať na to, čo bolo povedané. V prvej otázke nás preto zaujímalo, či individuálna práca za mikrofónom dabingovým hercom vyhovuje.

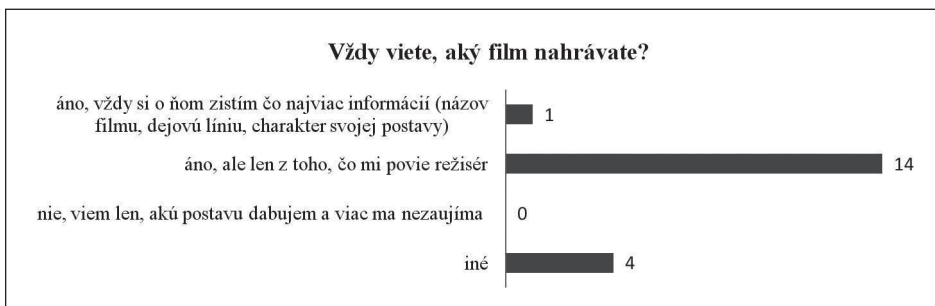

Z uvedeného grafu vidíme, že odpovede na túto otázku boli pomerne vyrovnané. 6 respondentov, prevažne zo staršej generácie, uviedlo, že uprednostňujú dabovanie s kolegom, a rovnakému počtu respondentov je to jedno. 4 opýtaní dokonca uviedli, že sa im osamote pracuje lepšie, pričom však treba zdôrazniť, že patria k mladšej generácii hercov, ktorí už sluchový dabing nezažili. Dvaja respondenti odpovedali, že im to prekáža len pri vypätých scénach a jeden päťdesiatnik uviedol, že si už na to zvykol.

V zlatom veku československého dabingu sa pred nahrávaním organizovali tzv. hlasové skúšky, na ktorých sa herec s postavou zoznámil, prešiel si s režisérom dialógovú listinu, vypočul jeho interpretačný zámer a vytvoril si jasnú predstavu o tom, ako postavu divákovi v novom znení priblíži. Okrem toho sa organizovali aj projekcie filmu (česky *koukačky*), pričom spoločná bola povinná a hlavné postavy mohli ešte dobrovoľne prísť na individuálne projekcie. Bola to otázka hereckej prestíže a hrdosti, aby bolo naše znenie aspoň také dobré ako originálne.

V súčasnosti vyzerá TSZ celkom inak. Ako hovorí jedna z najlepších dabingových režisérk M. Mrlianová: „*kedysi herci pomáhali technike, dnes technika pomáha hercom*“ (osobný rozhovor). Až do takej miery, že hlasové skúšky či projekcie sa postupnom času zrušili. Dialógovú listinu si pred nahrávkou pozrie len samotný režisér. Herci sa s ňou zoznamujú až v deň nahrávky a neraz dabujú rovno „naostro“. Navyše jednotlivé scény sa nenahrávajú v chronologickom poradí, ale podľa časových možností hercov (Paulínyová, 2017).

V ďalšej otázke nás preto zaujímalo, aké informácie majú dabingoví herci o audiovizuálnom diele, ktoré dabujú.

Vidíme, že pri tejto otázke jednoznačne prevládala odpoveď „áno, ale len z toho, čo mi povie režisér“. Herci teda pred vstupom do štúdia často netušia, aké dielo idú dabovať ani akú postavu. Sú odkázaní len na informácie od režiséra, ktoré, podľa našich skúseností zo štúdia, sa obmedzujú len na niekoľko stručných pokynov.

Iba jeden starší respondent uviedol, že si vždy o diele zistí čo najviac informácií. Štyria respondenti si vybrali možnosť iné, ku ktorej mohli pripojiť komentár:

- „záleží to od ,veľkosti‘ postavy“;
- „závisí to od filmu – ak je to veľká – hlavná postava a dobrý film, vezmem si DVD aj scenár, inak b)“;
- „musíte rozlišovať medzi skutočnými skvostami a nemeckými sterilnými pseudokomédiami“;
- „čistočne a) a čiastočne b) – podľa filmu“.

Posledné tri otázky v dotazníku sa tiež týkali práce dabingových hercov a boli všeobecnejšieho charakteru. Pýtali sme sa ich, čo by na procese TSZ zmenili, keby to bolo možné (otázka číslo 15), čo je na práci dabingového herca najťažšie (otázka číslo 16) a čo ich na nej naopak najviac baví (otázka číslo 17).

Tieto otázky sa však nachádzali na druhej strane dotazníka, a tak ich, žiaľ, mnohí respondenti nevyplnili. Napríklad k otázke číslo 15 sa nevyjadrilo až 14 respondentov, komentár priložilo len 5. Keby to bolo možné, v procese TSZ by zmenili nasledovné:

- „nepreobsadiť pre lenivosť (asist.), chorobu...“;
- „dostatok času na kvalitnú prácu“;
- „nie viac ako 3 ľudia na mikrofóne“;
- „nepísať hercom, ako majú dabovať! (ironicky, milo), herci vidia a počujú!“;
- „zacomponovať home office ☺“.

Hoci k tejto otázke sa vyjadrilo málo respondentov, odpovede nám jasne ukazujú, že pre rýchle tempo „výroby“ slovenského znenia nemajú čas na tvorivú prácu, dokonca musia neraz pre skrátenie času nahrávania dabovať aj piati za jed-

ným mikrofónom, a tak dobre nevidia na dialógovú listinu, alebo sa nedodržiava spájanie hlasu rovnakého dabingového herca s tým istým zahraničným hercom vo všetkých filmoch. Posledný, úsmevný, komentár nám napovedá, že dabingoví herci musia v malom tmavom štúdiu stráviť niekedy aj celé dni, keďže v dabingu práca z domu nie je možná.

Pre nás, prekladateľov, je relevantný najmä predposledný komentár o tom, že nemáme hercom radiť, ako majú dabovať. Mnohí prekladatelia totiž v zátvorkách pred replikou uvádzajú poznámky, ako napríklad *miló*, *nahnevane*, *urazene*, *vystrašene* a *pod*. Súhlasíme s respondentkou, že sú zbytočné. Komentár „ironický“ však považujeme za užitočný, lebo pri rýchlom tempe TSZ máme istotu, že tento príznak sa z vety nestratí. V praxi sa nám dva razy stalo, že ak sa táto poznámka pred vetou nenachádzala, herec ju prečítal normálnym hlasom.

K otázke číslo 16 („Čo je podľa vás na práci dabingového herca najťažšie?“) sa vyjadrilo 7 respondentov, a to nasledovne:

- „nič“;
- „čakanie na honoráre“;
- „sústredenie, absolútna koncentrácia“;
- „skoordinať viacero vecí naraz“;
- „využiť aj iných hercov, nie len tých pár“;
- „ak to vie, tak nič“;
- „psychické vypätie (náročnejšie než fyzická práca)“.

Aj tieto komentáre nám prezradia mnoho o práci v štúdiu. Starším a talentovaným kolegom sa na práci v dabingu nezdá ťažké nič, ďalší považujú za náročné sklbiť viacero aktivít dohromady: jedným uchom počúvať cez slúchadlo pôvodnú repliku, druhým počúvať kolegu vedľa seba, čítať dialógovú listinu a súčasne text prirodzene prednášať v rovnakom rytme ako pôvodný herec a sledovať, či sa dabovaný text zhoduje s jeho artikulačnými, gestikulačnými, mimickými a kinetickými pohybmi. Ako možno vidieť, práca v štúdiu je skutočne veľmi namáhavá. Z jedného komentára i z vlastných skúseností však vieme, že herci si na odmenu za ňu v niektorých štúdiách počkajú aj niekoľko mesiacov.

V poslednej otázke (číslo 17) sme sa respondentov pýtali, čo ich na práci v dabingu najviac baví a dostali sme nasledovných 9 odpovedí:

- „všetko“;
- „všetko ☺“;
- „prenikať do postáv a stať sa nimi“;
- „ľudia“;
- „normohodina“;
- „vo všeobecnosti mám z dabingu potešenie“;

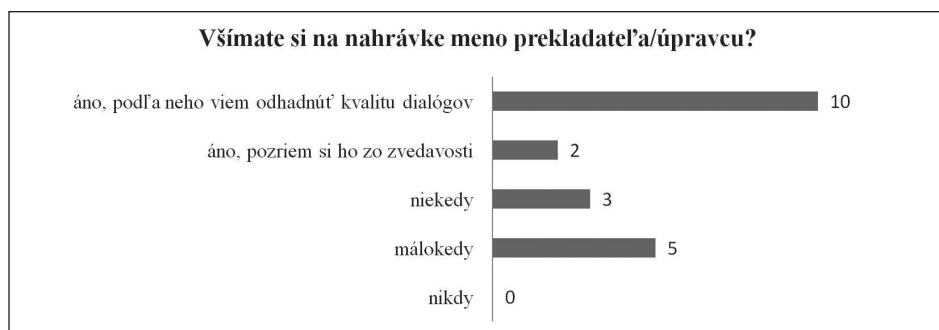
- „pestrosť hereckých príležitostí, možnosť naučiť sa: 1. keď je dobrý herecký výkon – pozrieť sa zblízka na prácu, 2. keď je horší – možnosť pomôcť tomu – pozdvihnúť úroveň – ak sa dá“;
- „všetko“;
- „všetko“.

Z odpovedí vidíme, že dabingoví herci robia svoju prácu skutočne radi a baví ich na nej každý aspekt.

3.3 Vzťah respondentov k prekladateľovi

Doposiaľ sme kládli hercom všeobecné otázky o ich práci, aby sme ju vedeli lepšie pochopiť, teraz sa zameriame na ich vzťah k prekladateľom. Ako sme zdôraznili v úvode príspevku, hoci sa prekladateľ a herec nachádzajú na opačných stranách procesu TSZ, ich spolupráca je na dosiahnutie dobrého výsledku nesmierne dôležitá.

Dabingoví herci pracujú s produktom prekladateľovej práce – s preloženou dialógovou listinou. Na jej titulnom liste, alebo v niektorých prípadoch aj v hlavičke, sa nachádza meno prekladateľa. V prvej otázke zameranej na vzťah k prekladateľovi nás teda zaujímalo, či si herci jeho meno vôbec všimajú.

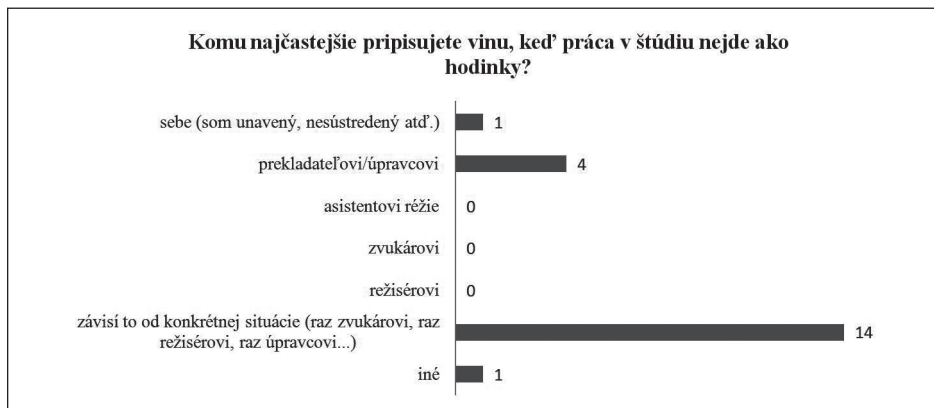

Príjemne nás prekvapilo, že až 12 opýtaných si meno prekladateľa všimne a dokonca až 10 uviedlo, že podľa neho dokáže odhadnúť kvalitu dialógov. Traja respondenti si vybrali možnosť „niekedy“, piati „málokedy“ a možnosť „nikdy“ si nevybral ani jeden respondent. Hoci v tejto otázke nebolo dovolené označiť viacero možností, jeden respondent označil prvú aj druhú možnosť, preto je súčet všetkých odpovedí 20.

Pri nahrávke sme boli svedkami toho, že ak sa hercom danú sekvenciu nepodarilo nahráť na prvý raz, znervózneli a pripisovali vinu tvorcom slovenského

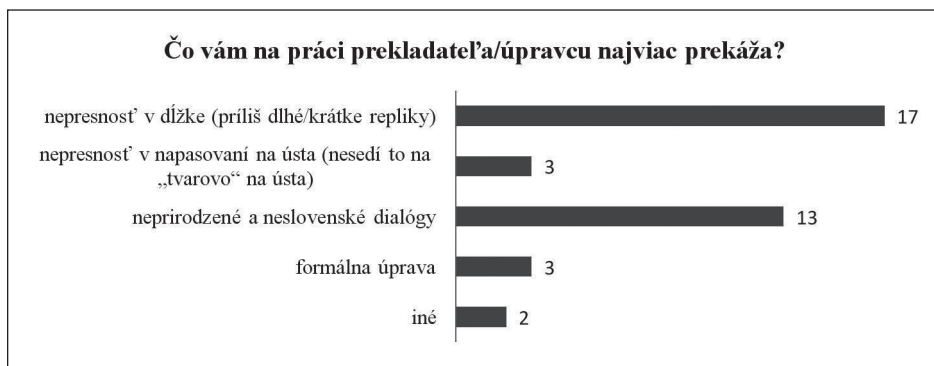
znenia, ktorí s dielom pracovali pred nimi, najčastejšie prekladateľovi. Neraz zazneli poznámky typu: „to sa nedá stihnúť“, „to je po slovensky?“, „čo to tu je?“, „je to krátke“. V ďalšej otázke sme sa ich preto pýtali, koho vinia za to, keď práca v štúdiu nejde ako hodinky.

Predpokladáme, že väčšina dabingových hercov (14) označila možnosť „záleží to na konkrétnej situácii“ aj preto, že tvorkyňa dotazníka je z radu prekladateľov a úpravcov. Jeden respondent bol sebakritický a pripisuje vinu sebe, štyria za to vinia prekladateľa a úpravcu a jedna respondentka si vybrala možnosť iné, ku ktorej však dopísala komentár: „zlej úprave dialógov – väčšinou“, takže tiež pripisuje vinu prekladateľovi a úpravcovi.

Hoci v tejto otázke nebolo dovolené označiť viacero možností, podobne ako v tej predošlej, jeden respondent označil prvú aj druhú možnosť, preto je súčet všetkých odpovedí 20.

V ďalšej otázke nás zaujímalo, v čom majú dabingoví prekladatelia a úpravcovia podľa hercov najväčšie medzery. Respondenti mohli označiť viacero odpovedí.

Najviac respondentom, až 17 z 19, prekáža nepresnosť kvantitatívnej úpravy, t. j. že repliky sú príliš dlhé alebo príliš krátke. Ďalším kameňom úrazu sú neprirodené a neslovenské dialógy (13 respondentov). Nepresnosť kvalitatívnej úpravy, t. j. že repliky sa nezhodujú s artikulačnými pohybmi postáv v obraze, ako aj nedostatky vo formálnej úprave uviedli po troja respondenti a dvaja si vybrali možnosť iné, pri ktorej jeden z nich doplnil komentár: „*nepravidelnosť rytmu – raz dlhé, raz krátke*“.

Výsledky dotazníka nás utvrdili v tom, že ak znejú dialógy prirodzene a slovensky a sú adekvátne dlhé, divák si asynchrón nevšimne. Veď ako hovorí známa česká dabingová režisérka a prekladateľka O. Walló, „*dabing nikdy není synchronní – má pouze působit synchronně*“ (1987b, s. 43).

V dotazníku sme dabingových hercov poprosili, aby uviedli mená kvalitných a nekvalitných prekladateľov a úpravcov. Až 8 z nich však neuviedlo žiadne meno, hoci polovica z nich v otázke číslo 3 („Všimáte si na nahrávke meno prekladateľa/úpravcu?“) uviedla, že dokonca podľa neho vedia odhadnúť kvalitu dialógov. Meno dobrých prekladateľov a úpravcov uviedlo 9 respondentov, pričom väčšinou každý napísal aspoň dve.

Počet respondentov	Meno dabingového prekladateľa/úpravcu
5	Mirka Brezovská
4	Eva Grožáková
2	Viera Remeňová, Lucia Vráblicová
1	Tibor Frlajs, Ján Gordulič, Ivo Gogál, Judita Hansman, Monika Radványová, Jozef Švoňavský, Ludmila Mandžárová, Emanuel Hason

Vôbec nás neprekvapilo, že najviac (5 ráz) sa medzi kvalitnými prekladateľmi objavovalo meno skúsenej prekladateľky a úpravkyne Mirky Brezovskej, ktorá stojí za prekladom mnohých známych AVD (*Fantastické zvery a ich výskyt, Ako si vycvičiť draka, Exodus, Dr. House* a mnohé iné). Štyrikrát respondenti spomenuli meno Evy Grožákovovej. Po dvakrát sa vyskytli mená scenáristky Viery Remeňovej a dabingovej herečky Lucie Vráblicovej. Ostatné mená sa objavili v dotazníkoch len raz. Môžeme si všimnúť, že okrem scenáristky Moniky Radványovej všetci pracujú v dabingu najmä ako dabingoví herci, prípadne aj režiséri (napr. Ludmila Mandžárová, Jozef Švoňavský), k jazykovej príprave na dabing sa dostali až neskôr. Takýto tvorcovia preberajú štafetu po prekladateľovi a vykonávajú len prácu dabingového úpravcu, pretože väčšina z nich cudzie jazyky neovláda. Za

to však dokonale ovládajú prácu s jazykom, čo sa prejavuje v kvalitnej dabingovej úprave.

Mená nekvalitných dabingových prekladateľov a úpravcov uviedli len traja dabingoví herci. Hoci zo skúseností z dabingového štúdia vieme, že herci sú s prácou mnohých prekladateľov a úpravcov nespokojní, pravdepodobne nechceli konkretizovať. Dva razy sa objavilo meno Milana Baloga a jedenkrát Stanislava Kačíka.

V ďalšej otázke sme respondentov poprosili, aby sa vyjadrili všeobecne ku kvalite dialógov, s ktorými pracujú. Táto kolónka sa nachádzala na druhej strane dotazníka, a tak ostala nevyplnená až desiatimi respondentmi. 9 hercov sa k práci prekladateľov a úpravcov vyjadrilo nasledovne:

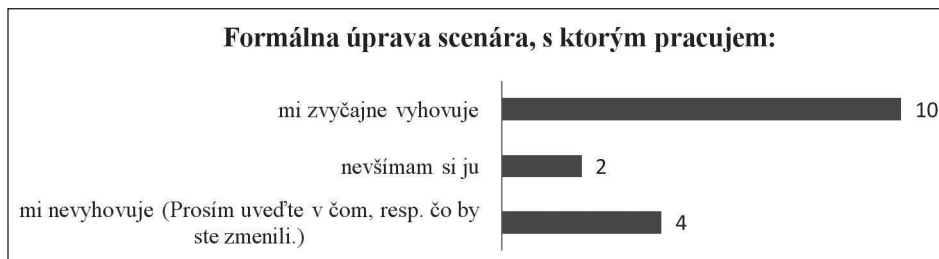
- „čoraz horšie“;
- „4 hviezdičky z piatich“;
- „ak 100 = max → 65“;
- „priemer“;
- „kolísavá kvalita“;
- „priemerná až na svetlé výnimky“;
- „kvalita sa vo všeobecnosti znižuje“;
- „dialógy veľakrát znejú knižne, nie živo“;
- „úpravy za 1 deň a ,1 euro‘ sú nanič“.

Odpovede indikujú, že dabingoví herci vo všeobecnosti nie sú s prácou prekladateľov veľmi spokojní. Dvom sa zdá, že úroveň sa vyslovene zhoršuje a viacerí uviedli priemernú, resp. kolísavú kvalitu. Len jeden respondent vidí situáciu ružovejšie a prekladateľom udelil štyri hviezdičky z piatich. Posledná respondentka v inej otázke v dotazníku uviedla, že pracuje ako prekladateľka a úpravkyňa, takže pozná pozadie ich práce – robiť čo najrýchlejšie a čo najlacnejšie. To sa, prirodzene, odráža aj na kvalite dialógových listín a v konečnom dôsledku aj celého dabovaného diela.

3.4 Formálna úprava dialógovej listiny

Preložená a upravená dialógová listina by mala spĺňať isté formálne kritériá, ako je veľkosť a typ písma, riadkovanie, vpisovanie časových kódov a pod. Problém je však v tom, že každé dabingové štúdio, respektíve každá televízia, si vytvára vlastné kritériá. Dabingovým hercom sa tak každý deň dostávajú pod ruku inak formátované dialógové listiny, v ktorých sa rovnaký jav zapisuje rôznymi spôsobmi, čo im, prirodzene, prácu neuľahčuje. Ťažko sa v dialógovej listine orientujú, prípadne je úplne neprehľadná. Ak sa v zátvorke nachádza skratka, neraz musia hádať, čo znamená, a tak sa práca v štúdiu natahuje.

V poslednej časti dotazníka sme teda zisťovali práve tento aspekt. Respondentov sme sa pýtali, či im formálna úprava dialógovej listiny, s ktorou pracujú, vyhovuje. Dostali sme nasledovné odpovede:

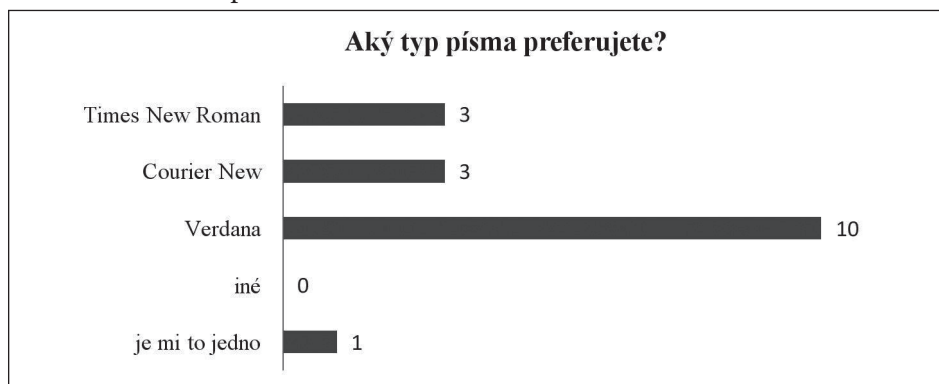

Vidíme, že viac ako polovici respondentov (10) formálna úprava dialógovej listiny zvyčajne vyhovuje. Traja respondenti neznačili žiadnu možnosť. Dvaja uviedli, že si ju nevšímajú, a štyrom nevyhovuje, pričom traja z nich uviedli k odpovedi aj komentár:

- „treba určiť jednotný typ a veľkosť písma“;
- „zjednotil by som font a veľkosť písma“;
- „v každom štúdiu je iná, mala by byť jednotná!“

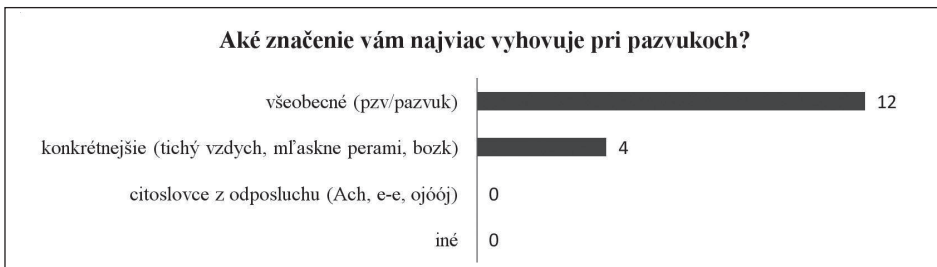
Potešilo nás, že týmto respondentom záleží na zjednotení dialógovej listiny. Nazdávame sa, že rovnaká úprava scenára by uľahčila hercom robotu, a tým urýchlila prácu v štúdiu. Bolo by preto potrebné urobiť medzi hercami rozsiahlejší prieskum, v ktorom by uviedli svoje požiadavky a následne podľa nich vytvorili kritériá jednotnej formálnej úpravy, ktorých by sa všetci prekladatelia a úpravcovia pridržovali.

V ďalšej otázke sme sa respondentov pýtali, aký typ písma preferujú. Dostali sme nasledovné odpovede:

Pri každej možnosti sme v dotazníku uviedli ukážku písma, aby sme sa vyhli nejasnostiam. Z typov písma jednoznačne prevláda Verdana (10 respondentov). Z praxe vieme, že toto písmo využíva mnoho prekladateľov najmä preto, že je bezpätkové. Bezpätkové písma sa totiž vo všeobecnosti považujú za ľahšie čitateľné než pätkové, medzi ktoré patrí aj Times New Roman alebo Courier New, a preto ich zrejme označili len po troja respondenti. Dvaja respondenti neoznačili žiadnu možnosť a jedna respondentka k tejto otázke napísala komentár „*nech rozhodnú kompetentní*“, avšak nevieme, koho tým myslela.

Ďalšia otázka bola zameraná na značenie sprievodných zvukov v dialógoch.

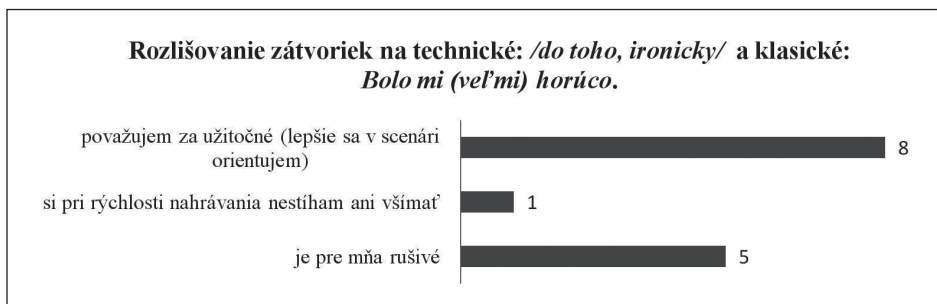
Podľa slovníka KSSJ je pazvuk „*falošný, neželateľný, nepríjemný zvuk*“. V dabingu sa ním označuje akýkoľvek sprievodný zvuk, ktorý postava vydá ústami – môže ísť o vzdych, mľasknutie perami či iné zvuky, ktoré sa slovne ťažko vyjadrujú. Od prekladateľov sa v praxi vyžaduje, aby ich čo najpresnejšie popísali, a tak uľahčili hercom prácu. Prekvapilo nás teda, že väčšina respondentov (12) naopak preferuje všeobecné značenie pazvukov, a len štyria konkrétne. Vidíme, že možnosť označenia pazvuku pomocou citoslovca si nevybral ani jeden respondent, takže nie je medzi hercami obľúbená. Troja respondenti neoznačili žiadnu možnosť.

Niektorí prekladatelia v praxi rozlišujú zátvorky klasické „(...)“ a technické „/... /“. Do klasických vpisujú slová, ktoré môžu herci z dialógovej listiny v prípade potreby vyhodiť a význam vety sa nezmení. Niekedy sa totiž stáva, že aj napriek prekladateľovej najlepšej snahe o čo najsynchrónnejší dialóg niektoré nedokonalosti vyplynú na povrch až pri nahrávke. Pri zhode dĺžky replík platí všeobecné pravidlo, že je menšou chybou (pre diváka menej rušivé a pre dabingového herca lepšie), ak je text mierne dlhší než príliš krátky, preto do niektorých viet do zátvoriek vkladajú informačne nenasýtené slová alebo zosilňujúce výrazy. Uvedieme príklady: Bolo mi (veľmi) horúco./Prečo si vybrali (práve) mňa?

Do technických zátvoriek, alebo lomiek, vpisujú prekladatelia rôzne skratky, značky a poznámky, ktoré slúžia na potreby dabingového režiséra, dabingových

hercov a zvukového majstra. Tieto značky označujú napríklad pohyb kamery, zmeny prostredia, modifikáciu hlasu a pod.

V dotazníku sme sa respondentov pýtali, či takéto rozlišovanie zátvoriek považujú za užitočné.

Z výsledkov vidíme, že 8 respondentov považuje rozlišovanie zátvoriek za užitočné, o niečo menej opýtaných (5) naopak ruší. Jeden respondent uviedol, že si druh zátvorky ani nestíha všímať a piati na otázku neodpovedali. Nazdávame sa, že rozdielne názory sú spôsobené najmä nejednotnosťou dialógových listín. Kým niektorí prekladatelia technické zátvorky používajú, iní nie, a tak sú z toho herci zmätení. Predpokladáme, že keby sa zaviedla jednotná formálna úprava, v ktorej by sa technické zátvorky používali s presnými inštrukciami, viacerí herci by ich považovali za užitočné. Navyše, keďže technická zátvorka je vlastne lomka, na klávesnici sa nachádza na jednom klávese (na rozdiel od klasickej okrúhlejšej zátvorky, ktorej začiatok je na jednom klávese a koniec na druhom), a tak jej používanie prekladateľom a úpravcom urýchľuje prácu.

Respondentov sme sa pýtali aj na tvar a poradie jednotlivých značiek v zátvorke. Herci si mohli vybrať, či im na tvare a poradí značiek záleží alebo nezáleží. Ak si vybrali možnosť záleží, mohli zakrúžkovať, aký tvar, respektíve aké poradie, im vyhovuje alebo navrhnúť svoj(e).

Na tvare značiek nezáleží 5 a záleží 10 respondentom. Štyria respondenti neoznčili ani jednu možnosť. Jedna respondentka neodpovedala na otázku, ale dopísala k nej trefný komentár: „/v.o./ a /m.o./ sa píše, len keď je to nutné, herci predsa vidia a počujú.“ Stotožňujeme sa s jej názorom, ale odporúčame, aby sa v budúcnosti jasne stanovilo, kedy sa značky majú písať a kedy nie.

Ďalej mali respondenti na výber nasledovné tvary zapisovania pohybu kamery (mo – mimo obrazu, vo – v obraze, z mo – začína mimo obrazu a presúva sa do obrazu) a prekrývania replík:

- a) mo, vo, z mo
- b) MO, VO, z MO

- c) m.o., v.o., z m.o.
d) iný: _____

- a) do toho
b) do neho, do nej
c) prekr.
d) iný: _____

Z uvedených tvarov zapisovania pohybu kamery si až ôsmi vybrali možnosť b) a dvaja možnosť c). Pri prekryvaní replík označili dvaja respondenti možnosť b). Ostatní respondenti neoznačili žiadnu možnosť.

Na poradí jednotlivých značiek v zátvorke záleží len jednému respondentovi a jednému na nej nezáleží. Až 9 respondentov uviedlo, že im je to jedno, len nech je značiek čo najmenej. Nazdávame sa, že toto je dobrá správa pre dabingových prekladateľov a úpravcov, ktorým niekedy vpisovanie značiek trvá rovnako dlho ako preklad a úprava dialógov. 7 respondentov si nezvolilo ani jednu možnosť. Ďalej mohli herci zakrúžkovať, aké poradie im najviac vyhovuje, ale túto možnosť nevyužil ani jeden.

Celkom na záver sme sa dabingových hercov pýtali, či majú ešte iné formálne požiadavky, ktoré sa týkajú napríklad písania čísel, množstva značiek, zvýrazňovania dôležitých slov veľkými písmenami/kurzívou a pod. K tejto otázke sa nevyjadriло až 14 respondentov. Komentár sme dostali len od piatich:

- „ak je v texte milión (vo), (mo), (z mo do vo), (chrptom do vo), hercov to zdržuje!!!“;
- „čísla ako tristošesťdesiatosem písať číslo 368“;
- „zvýrazňovanie dôležitých slov nie je potrebné, číslovky nie slovne – zdržiava a mylí to“;
- „nemám žiadne požiadavky“;
- „čísla, čo najmenej“.

Z tých pár odpovedí, ktoré sme dostali, môžeme usudzovať, že hercom prekáža množstvo technických značiek, lebo ich to pri práci zdržuje. Ak sa zátvorky so značkami nachádzajú v strede vety, stratia niť a melódiu a vetu musia dabovať odznova. Ak sa v texte nachádzajú čísla, uprednostňujú používanie čísloviek miesto rozpisovania.

Keďže na otázky ohľadom formálnej úpravy odpovedalo menej respondentov, predpokladáme, že ju nepovažujú za takú dôležitú a oveľa viac ocenia synchrónne a najmä prirodzené a živé dialógy.

4 ZHRNUTIE

Hoci náš dotazník riadne vyplnilo len 19 respondentov, a teda nedajú sa z neho vyvodzovať zovšeobecňujúce závery, ponúka prvý náhľad na prácu dabingových prekladateľov a úpravcov z pohľadu dabingových hercov a môže poslúžiť ako odrazový mostík na ďalšie rozsiahlejšie výskumy o ich práci. V tejto kapitole si zhrnieme najdôležitejšie zistenia, ktoré sme sa z dotazníka dozvedeli:

- Takmer všetci respondenti, ktorí uviedli povolanie a vzdelanie, sú herci. Prácu v dabingu vykonávajú popri inom zamestnaní, pretože ich bavia všetky jej aspekty.
- Väčšina respondentov (14) sa prvé informácie o dabovanom diele a postave, ktorú v ňom hlasom stvárňujú, dozvedá až po príchode do štúdia od režiséra.
- Až 14 respondentov si všíma meno prekladateľa a úpravcu a 12 z nich dokonca podľa neho vie odhadnúť kvalitu dialógov.
- Respondentom na práci prekladateľa najviac prekáža kvantitatívna nepresnosť (nepresnosť v dĺžke replík) a neprirodzené a neslovenské dialógy.
- Medzi kvalitnými prekladateľmi a úpravcami uviedli respondenti široké spektrum mien, medzi ktorými najčastejšie rezonovali Mirka Brezovská a Eva Grožáková.
- Respondenti vo všeobecnosti hodnotia prácu prekladateľov a úpravcov za priemernú, respektíve nazdávajú sa, že sa zhoršuje.
- Vyše polovici respondentov (10) forma dialógovej listiny zvyčajne vyhovuje, ak im nevyhovuje, tak preto, že nie je jednotná.
- Respondenti uprednostňujú všeobecné značenie pazvukov (12 respondentov).
- 8 respondentov považuje rozlišovanie zátvoriek na technické a klasické za užitočné, o niečo menej opýtaných (5) naopak ruší.
- Na tvare technických značiek označujúcich pohyb kamery vyše polovici respondentov (10) záleží a 8 preferuje používanie kapitálok, teda označenie MO a VO.
- Na poradí technických značiek v zátvorke respondentom nezáleží, hlavne, nech je ich čo najmenej, pretože ich to zdržuje pri práci.
- Pri číslach uprednostňujú respondenti používanie čísloviek pred rozpisovaním.

ZÁVER

Hoci sme v úvode vyjadrili mierne sklamanie nad nízkym počtom riadne vyplnených dotazníkov, po vyhodnotení výsledkov ako aj z osobných rozhovorov s dabingovými hercami môžeme konštatovať, že mnohým z nich skutočne záleží na kvalite nadabovaného diela, a teda aj na kvalite dialógov, s ktorými pracujú. Mnohí sa s prekladateľom ochotne stretnú a porozprávajú mu o svojej práci i o tom, ako im ju prekladateľ môže uľahčiť.

Hoci tieto dve skupiny tvorcov slovenského znenia stoja na opačných stranách celého procesu, nazdávame sa, že by mali viac spolupracovať. Veď obidve majú predsa rovnaký cieľ – kvalitne sprostredkovať cudzojazyčné audiovizuálne dielo slovenskému divákovi, prekladatelia po jazykovej a herci po hereckej stránke. Ako navrhovali viacerí respondenti, dialógovú listinu by bolo treba formálne zjednotiť. Dabingoví herci by mohli prekladateľom poradiť ako dialógové listiny zlepšiť aj po obsahovej stránke, aby sa im lepšie dabovali. Na druhej strane, herci vďaka komunikácii s prekladateľmi lepšie pochopia ich prácu a nebudú ich prekliňať pri prvej replike, ktorú sa im nepodarí nadabovať na prvý raz.

Hoci sa o tvorcach slovenského znenia možno čo-to dozvedieť z odbornej literatúry, dotazníkov či z osobných rozhovorov, neoceniteľná je hlavne návšteva dabingového štúdia počas nahrávky, kde sa prekladateľ stretne nielen s dabingovými hercami, ale aj s dabingovým režisérom a zvukovým majstrom a môže od nich dostať spätnú väzbu na svoju prácu, resp. ju dokáže zhodnotiť aj sám podľa toho, či práca v štúdiu ide ako hodinky, alebo sa vlečie ako v lete na saniach.

LITERATÚRA

- Osobné rozhovory s režisérom Pavlom Gejdošom. [2013-05-25 a 2014-11-26].
Osobný rozhovor s asistentkou réžie Patríciovou Kubovskou. [2013-08-20].
Osobný rozhovor s dabingovým hercom Reném Jankovičom. [2014-11-11].
Osobný rozhovor s produkčnou a vedúcou výroby RTVS Ruženou Zindlerovou [2013-06-04].
Osobný rozhovor s režisérkou Martou Mrlianovou. [2013-07-02].
Osobný rozhovor s režisérkou Štefániou Gorduličovou. [2013-07-25].
PAULÍNYOVÁ, Lucia: *Z papiera na obraz: proces tvorby audiovizuálneho prekladu*. Bratislava : Vydavateľstvo UK, 2017. (v tlači).
Slovenské slovníky. In: Jazykovedný ústav L. Štúra SAV. [online]. [cit: 2013-4-15]. Dostupné na: <<http://slovníky.korpus.sk>>.
WALLÓ, Olga: *Herec v dabingu*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1987a, 49 s.
WALLÓ, Olga: *Režie dabingu*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1987b, 50 s.

RESUMÉ

The author focuses on the role of two creators of the new Slovak dubbed version – dubbing translator and dubbing actor. In order to better understand the work of dubbing actors and get to know their opinion on the job of dubbing translators and dialogue writers, a questionnaire was created and submitted to dubbing actors in a dubbing studio. In the paper the author presents the results of a questionnaire which consists of four thematic parts: general information about a respondents, information about the job of the respondents, an attitude of the respondents to dubbing translators, and the form of a dialogue list.

◆◆◆

Mgr. Lucia Paulínyová, PhD.
Katedra anglistiky a amerikanistiky
Filozofická fakulta Univerzity Komenského
Gondova 2
814 99 Bratislava
pauliny.lucia@gmail.com